

LIMITY ÚPRAVY STYKU BIOLOGICKÉHO OTCA DIEŤAŤA AKO BLÍZKEJ OSOBY¹

doc. JUDr. Alexandra Löwy, PhD., LL.M.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
alexandra.lowy@flaw.uniba.sk

Mgr. Tamara Čipková, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
tamara.cipkova@flaw.uniba.sk

<https://doi.org/10.33542/KDS22-0098-1-25>

Abstrakt

Model rodiny, ktorý poznáme z minulosti bol v zásade homogénny, založený na vzťahu otca, matky a detí. Moderná spoločnosť sa ale vyvíja a mení, je konfrontovaná s novými situáciami, ktoré exaktne zákon neupravuje, ale správnou interpretáciou právnej normy je možné ich pokryť. Takou je aj situácia existencie právneho, resp. sociálneho otca, ktorý nie je zároveň biologickým otcom. Je možné, aby v živote dieťaťa relevantne vystupovali obaja títo muži? Aké práva možno priznať biologickému otcovi, pri rešpektovaní právneho otcovstva iného muža? Odpovede na tieto, ale aj ďalšie súvisiace otázky sú obsahom príspevku, ktorý analyzuje aktuálnu právnu úpravu zákona o rodine v kontexte ochrany práv a záujmov zainteresovaných subjektov a hľadania spravodlivej rovnováhy medzi nimi.

Abstract

The family model we know from the past was basically homogeneous, based on the relationship between father, mother and children. However, modern society is evolving and changing, it is confronted with new situations, which are not regulated by law, but it is possible to cover them with the correct interpretation of the legal norm. This is also the situation of the existence of legal, respectively social father who is not also a biological father. Is it possible that both of these men act relevantly in the child's life? What rights can be granted to the biological father, while respecting the legal paternity of the other man? The answers to these and other related questions are the content of the paper, which analyses the current legislation of the Family Act in the context of protecting the rights of the parties involved and finding a fair balance between them.

Kľúčové slová: biologické otcovstvo, právne otcovstvo, najlepší záujem dieťaťa, Európsky súd pre ľudské práva

Key words: biological fatherhood, legal fatherhood, the best interests of the child, European Court of Human Rights

Úvod

Súčasný dynamický vývoj spoločnosti rezonuje nielen v oblasti technologického pokroku, ale aj v rôznorodosti medziľudských vzťahov, ktoré sú oproti minulosti liberálnejšie. Partnerské spoluzitie, či splodenie potomka medzi nezosobášenými osobami sú bežnou

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia vedeckého projektu VEGA č. 1/0530/20 „Najlepší záujem dieťaťa ako hodnotové kritérium civilného práva“.

súčasťou modernej doby. V okolitých, ale aj susedných štátoch sú zrejme situácie kolízie biologického a tzv. právneho resp. sociálneho rodičovstva. Takáto kolízia môže vzniknúť v dôsledku formulácie jednotlivých zákonných domniek pre určenie otcovstva. Kolíziou biologického a sociálneho otcovstva sa v podmienkach Slovenskej republiky zaoberali už aj najvyššie súdne authority. Tie však konkrétne riešili len prostriedky obrany biologického otca, pokiaľ otcovstvo bolo určené na základe druhej domnienky, a je vylúčené, že otec určený na základe súhlasného vyhlásenia môže byť otcom maloletého dieťaťa.² Biologický otec, resp. muž, ktorý o sebe tvrdí, že je otcom dieťaťa nie je aktívne legitimovaný na podanie návrhu na zapretie otcovstva a jeho možnosti vo vzťahu k potvrdeniu biologickej reality sú preto značne limitované. V otázke možnosti biologického otca podať návrh na zapretie otcovstva právne určeného otca neexistuje európsky konsenzus. Z tohto dôvodu ponecháva aj Európsky súd pre ľudské práva (ďalej tiež „ESLP“) na členských štátoch, akým spôsobom si túto otázku upravujú. Zároveň však ESLP vo svojej rozhodovacej praxi uvádza, že štáty majú širší priestor pre vlastné uváženie vo veciach určenia, resp. zapretia otcovstva ako pri rozhodovaní o povolení styku biologického otca s deťmi.³

⇒
BE2
ODKAZU

1. Úprava styku biologického otca, ktorý nie je zapísaný v rodnom liste dieťaťa

V prípade stretu záujmov dvoch mužov, z ktorých jeden je právnym otcom dieťaťa, zapísaným v rodnom liste a druhý je biologickým otcom dieťaťa považujeme za potrebné riešiť nielen otázku toho, ktorý muž bude mať prednosť vo vzťahu k určeniu, resp. zachovaniu jeho otcovstva, ale aj otázku, akú úlohu bude zohrávať v živote dieťaťa ten muž, ktorý síce nie je v rodnom liste dieťaťa zapísaný ako otec, ale má s dieťaťom vytvorený citový vzťah alebo minimálne pravdepodobnú biologickú väzbu.

⇒ BE2
ODKAZU

V situácii, v ktorej právne, resp. sociálne otcovstvo dosiahlo mieru prednosti pred biologickým otcovstvom je potrebné vysporiadať sa s postavením biologického otca v živote dieťaťa. Aktuálna právna úprava uvedenú situáciu výslovne nerieši.

⇒ BE2
ODKAZU

Predstavme si kazuistiku biologického otca dieťaťa, ktorý s matkou dieťaťa nikdy nežil v spoločnej domácnosti. Napriek tomu, po tom ako otehotnela a porodila ich spoločného potomka, riadne sa o neho staral, stretával sa s ním a dobrovoľne prispieval na jeho základné životné potreby. Nikdy však s matkou nevyriešili otázku právneho určenia otcovstva a dieťa malo v rodnom liste zapísanú len matku. Po niekoľkých rokoch od narodenia dieťaťa si matka našla nového partnera, s ktorým pomerne rýchlo súhlasne vyhlásila, že on je otcom dieťaťa. Biologický otec sa o tejto právnej skutočnosti dozvedel až s odstupom času, po tom ako mu matka so svojim novým partnerom postupne začala obmedzovať styk s jeho biologickým dieťaťom, až do štádia úplného zákazu, resp. bránenia v stretnutiach. Biologický otec je v zásade stotožnený s tým, že dieťa má ako otca právne určeného iného muža, napriek tomu sa považuje za súčasť života dieťaťa, ktoré ho pozná a od ranného veku si k nemu vytváralo citový vzťah. Z tohto dôvodu biologický otec chce zostať súčasťou života dieťaťa aj napriek existujúcemu nesúhlasu matky a právneho otca.

V zásade by sa mohlo zdať, že ide o ojedinelú situáciu, na ktorú zákonodarca nepamätal, resp. nepovažoval ju za takú, ktorú by bolo potrebné osobitne riešiť. Ako sme už uviedli, spoločnosť a životy jednotlivcov nie sú homogénne, nie je preto možné vytvoriť objektívny vzorec na riešenie každej konkrétnej situácie. Je však potrebné snažiť sa každý prípad riešiť tak, aby boli zachované základné práva zainteresovaných subjektov v čo možno najväčšej miere. Keď zohľadníme skutočnosť, že cieľom biologického otca je pravidelné stretávanie sa so svojim dieťaťom, ochranu jeho záujmu by mohol ponúknuť inštitút úpravy

² K tomu porovnaj uznesenie Najvyššieho súdu SR z 31. októbra 2017, sp. zn. 6Cdo/224/2016 (R 68/2018).

³ Rozsudok ESLP vo veci Kautzor proti Nemecku z 22. 3. 2012, sťažnosť č. 23338/09.

styku maloletého dieťaťa s blízkymi osobami. Sú však pre tento záver splnené všetky hmotnoprávne predpoklady?

Z historického hľadiska je zrejmé, že ustanovenia Zákona o rodine, ktoré upravujú styk maloletých detí s blízkymi osobami, mali reflektovať najmä na prípady, keď dôjde k úmrtiu jedného z rodičov, aby sa udržali vzájomné vzťahy medzi maloletými deťmi a blízkymi osobami pochádzajúcimi zo strany zomrelého rodiča, napr. starými rodičmi.⁴ Práve túto skutkovú situáciu upravuje osobitné ustanovenie § 36 ods. 2 Zákona o rodine. Úprava styku maloletého s blízkymi osobami je však koncipovaná aj všeobecnejšie, konkrétne v § 25 ods. 5 a § 36 ods. 1 ZR. Ustanovenie § 25 ods. 5 ZR je systematicky zaradené v prvej časti, piatej hlave ZR s názvom „Rozvod manželstva“. Z procesnoprávnej, kogentnej úpravy je zrejmé, že účastníkmi konania o rozvod manželstva a úpravu pomerov k maloletým deťom na čas po rozvode sú len manželia a ich maloleté deti. Z tohto dôvodu konanie o úprave styku maloletých s blízkymi osobami je potrebné uskutočniť samostatne. Ustanovenie § 36 ods. 1 ZR je systematicky zaradené v druhej časti, prvej hlave ZR s názvom „Úprava výkonu rodičovských práv a povinností a úprava styku v ďalších prípadoch“. V tejto časti sa možnosť úpravy styku maloletého s blízkymi osobami spomína v súvislosti, resp. v tom istom odseku ako úprava výkonu rodičovských práv a povinností rodičov, ktorí spolu nežijú a nevedia sa na tejto úprave dohodnúť. Vzhľadom na systematicku zákona o rodine by sa mohlo zdať, že úprava styku maloletého s blízkymi osobami prichádza do úvahy len ako následok rozvodu alebo nespoľuzitia rodičov dieťaťa. Uvedený záver nemožno prijať, a to z dôvodu základného účelu právnej úpravy, ktorou je v potrebných prípadoch autoritatívne zabezpečiť styk dieťaťa aj s inými osobami ako len s rodičmi. Z tohto dôvodu je potrebné aplikovať teleologický výklad právnej normy, ktorý možno považovať za nevyhnutný nástroj zachovania základných práv a slobôd v demokratickej spoločnosti, najmä ak sa takýto výklad javí v konkrétnej situácii ako najspravodlivejší. Máme za to, že možnosť úpravy styku s blízkymi osobami prichádza do úvahy aj v situácii rodičov – manželov, prípade rodičov – partnerov, ktorí žijú v spoločnej domácnosti, ale napríklad nemajú dobré vzťahy so svojimi rodičmi, tzn. starými rodičmi maloletého dieťaťa a preto neumožňujú ich vzájomné stretávanie sa.

Vzhľadom na možný stret biologického a právneho otcovstva je potrebné sa zamyslieť nad interpretáciou ustanovenia § 25 ods. 5 a § 36 ods. 1 Zákona o rodine aj v kontexte biologického otca, ktorý nie je zapísaný v rodnom liste maloletého dieťaťa tak, aby mal garantovaný aspoň minimálny rozsah práv vo vzťahu k svojmu biologickému dieťaťu, a to za predpokladu, že má záujem o maloleté dieťa a realizácia takéhoto styku bude v najlepšom záujme dieťaťa.

1.1 Predpoklady úpravy styku maloletého dieťaťa s blízkymi osobami

V každom prípade úpravy styku maloletého s blízkymi osobami je potrebné vyhodnotiť splnenie zákonom stanovených predpokladov. V prvom rade musí byť preukázané, že osoba, ktorá má záujem sa s maloletým stretávať má voči nemu status blízkej osoby. Podľa § 116 Občianskeho zákonníka sú blízkymi osobami v každom prípade „príbuzný v priamom rade, súrodenec a manžel“. Už v tejto časti by sme mohli uvažovať o postavení biologického otca dieťaťa. Napriek tomu, že nie je právnym otcom, možno ho považovať za blízku osobu dieťaťa v kategórii „príbuzný v priamom rade“? Vychádzajme z charakteristiky príbuzenstva podľa § 117 OZ, ktoré sa určuje podľa počtu zrodení dvoch osôb, ktorými v priamom rade pochádza jedna od druhej, tzn. podľa biologickej reality, zároveň z § 10 ZR, ktorý sankcionuje neplatnosťou manželstvo uzatvorené medzi predkami a potomkami, bez ohľadu

⁴ K tomu porovnaj uznesenie Ústavného súdu SR z 9. júla 2014, sp. zn. II. ÚS 379/2014.

na ich právny status a rovnako § 203 TZ, ktorý upravuje skutkovú podstatu trestného činu súlože medzi príbuznými, kde ak objektom je záujem spoločnosti na zdravej populácii, potom príbuzným je najmä biologický príbuzný⁵. Na základe analogického prístupu by sme potom biologického rodiča dieťaťa mali na účely úpravy styku považovať za blízku osobu aj keď jeho rodičovstvo nie je právne potvrdené.

Napriek tomu, že by sme identifikáciu biologického rodiča ako blízkej osoby vedeli uzavrieť už v prvej časti definície podľa § 116 OZ, pri rozhodnutí o úprave styku je podstatné zohľadňovať aj ďalšie zákonné predpoklady, ktoré možno prirovnať k charakteristickým znakom blízkej osoby v druhej časti jej definície. Za blízku osobu považuje § 116 OZ aj osoby v pomere rodinnom alebo obdobnom, vo vzťahu ktorých ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá dôvodne pociťuje ako vlastnú ujmu. Podľa § 36 ods. 1 ZR možno upraviť styk maloletého s blízkymi osobami len ak je to potrebné v záujme dieťaťa. Z čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa, ako aj z čl. 5 Zákona o rodine je zrejmé, že záujem dieťaťa je prvoradým hľadiskom vo všetkých veciach týkajúcich sa dieťaťa. Pre účely vyhodnocovania záujmu dieťaťa vo vzťahu k úprave styku s biologickým otcom je potrebné zohľadňovať najmä kritérium zachovania identity dieťaťa, vytváranie a rozvoj vzťahových väzieb s obidvomi rodičmi a s inými blízkymi osobami, stabilitu prostredia, v ktorom sa dieťa zdržiava a celkový zdravý vývin a blaho dieťaťa. Máme za to, že práve existujúci vzťah medzi biologickým otcom a dieťaťom, ktorý naplňa znaky potenciálnej vzájomnej ujmy podľa § 116 OZ je hodným ochrany aspoň v rozsahu úpravy styku.

V neposlednom rade je zákonným predpokladom úpravy styku maloletého s blízkymi osobami skutočnosť, že takúto úpravu si vyžadujú pomery v rodine. Rovnako ako záujem dieťaťa aj pomery v rodine je potrebné posudzovať individuálne v každom konkrétnom prípade. Pomery v rodine si úpravu styku budú vyžadovať najmä v prípadoch, keď rodičia bránia bez primeraného dôvodu v styku maloletého dieťaťa s jeho blízkou osobou.⁶ Zákon prioritizuje dohodu medzi zúčastnenými subjektami a až po tom ako k tejto dohode nedôjde je možné domáhať sa úpravy styku v súdnom konaní. Pomery v rodine si vyžadujú úpravu styku aj v prípadoch, ak matka vedome založí taký vzťah k maloletému dieťaťu, ktorým vylúči z jeho života biologického otca, pretože s iným mužom súhlasne vyhlási, že je otcom dieťaťa. Rovnako si pomery v rodine budú vyžadovať úpravu styku v prípadoch, kedy matka s právnym otcom, bez primeraného dôvodu bránia v kontakte dieťaťa s biologickým otcom.

1.2 Rozhodovacia prax

Otázka možnosti úpravy styku biologického otca, ktorý nie je zapísaný v rodnom liste maloletého, a to prostredníctvom ustanovenia § 25 ods. 5 a § 36 ods. 1 Zákona o rodine nebola doposiaľ v rozhodovacej praxi najvyšších súdnych autorít riešená ani Najvyšším súdom SR, ale ani Ústavným súdom SR.

DDK A2
(166)

Ústavný súd Českej republiky sa predmetnou otázkou zaoberal, a to v intenciách obdobných skutkových okolností, ako v nami formulovanej kazuistike. Z hľadiska absolutizácie je odlišným prvkom skutkových okolností to, že na rozdiel od kazuistiky sa v prípade prejednávanej Ústavným súdom ČR maloleté dieťa narodilo v manželstve matky, tzn. že otcovstvo bolo určené na základe prvej domnienky, nie súhlasným vyhlásením rodičov.

⁵ MENCEROVÁ, I. § 203 Súlož medzi príbuznými. In: BURDA, E. a kol. Trestný zákon. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-394-3.

⁶ PAVELKOVÁ, B. Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 150.

Ústavný súd ČR v rozhodnutí⁷ primárne riešil otázku zákonných možností určenia otcovstva pre biologického otca voči matrikovému, právnenému otcovi, pričom zdôraznil, že z hľadiska rozdelenia moci v štáte nie je oprávnený realizovať novelizácie zákona resp. zákon dotvárať. Čo je ale zásadné, aj pre prejednávanú vec, ponúkol interpretáciu iných nástrojov v prospech biologického otca, akým spôsobom docieľiť kontakt a zachovanie vzťahu medzi maloletým dieťaťom a biologickým otcom.

Otázkou kontaktu medzi biologickým otcom a dieťaťom sa vo svojej rozhodovacej praxi zaoberal už aj EŠLP, keď vyzdvihol právo na kontakt biologického rodiča s dieťaťom, ktorý vyžaduje prísnu kontrolu, pretože existuje nebezpečenstvo, že rodinné vzťahy medzi malým dieťaťom a rodičom budú fakticky obmedzené.⁸ Bránenie kontaktu biologického otca a maloletého dieťaťa je v zásade porušením práva na súkromný a rodinný život podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej tiež „Dohovor“). Samozrejme, konštatovať porušenie čl. 8 možno až po zohľadnení individuálnych okolností konkrétnej veci a posúdení dôvodov, pre ktoré sa kontakt medzi biologickým otcom a dieťaťom neuskutočňuje.

V rozsudku Ahrens⁹ EŠLP výslovne zhrnul, že čl. 8 musí byť vykladaný tak, že ukladá členským štátom záväzok skúmať, či je v najlepšom záujme dieťaťa umožniť jeho biologickému otcovi založiť medzi nimi vzťah, napríklad práve prostredníctvom úpravy styku. V zásade platí téza, že biologický otec nesmie byť úplne vylúčený zo života dieťaťa, ak tomu nezodpovedajú náležité skutkové okolnosti.

Najvýraznejšie sa potom k predmetnej otázke vyjadril EŠLP vo veci Anayo proti Nemecku¹⁰. Sťažovateľ, pán Anayo pochádza z Nigérie a počas svojho pobytu v Nemecku mal pomer s vydatou ženou, ktorá otehotnela a porodila dvojčičky. Deti začala vychovávať spoločne so svojim manželom, napriek tomu, že aj ich farba pleti nasvedčovala tomu, že otcom je sťažovateľ. Matka a právny otec bránili sťažovateľovi v kontakte s deťmi, z tohto dôvodu sa obrátil na nemecké sudy. Súd prvej inštancie rozhodol v jeho prospech a upravil styk s maloletými deťmi. Svoje rozhodnutie odôvodnil najlepším záujmom detí a blízkymi väzbami k deťom, ktoré vyplývajú z biologického rodičovstva. Odvolací súd však konštatoval, že sťažovateľ nemá na styk s deťmi právo. Odôvodnil to neexistenciou rodičovskej zodpovednosti a kontaktu pána Anayo s deťmi. Absenciu sociálneho a rodinného vzťahu medzi biologickým otcom a deťmi súd považoval za rozhodnú prekážku úpravy styku. Nezohľadnil pri tom, že táto je spôsobená zo strany matky a právneho otca, pretože pán Anayo o deti prejavoval záujem.

EŠLP posudzoval, či došlo k porušeniu čl. 8 Dohovoru. Z tohto dôvodu považoval za potrebné ustáliť, či medzi sťažovateľom a jeho deťmi existuje rodinný život. Konštatoval, že existencia rodinného života nie je determinovaná len samotným biologickým putom, ale musia k nemu pristúpiť aj ďalšie faktory, z ktorých je možné odvodiť blízky vzťah. Vo výnimočných prípadoch však postačuje, aby existoval zámer viesť rodinný život, tzn. záujem zo strany otca o deti pred ich narodením aj po ňom. Napriek tomu, že medzi sťažovateľom a deťmi neexistoval žiadny faktický vzťah, keďže sa s nimi nikdy nestretol, prejavoval o deti záujem a snažil sa o nadviazanie kontaktu. EŠLP uzavrel, že za daných skutkových okolností ide o sféru rodinného života a zároveň súkromného života. EŠLP následne zdôraznil, že k posudzovaniu práv biologického otca a detí nemožno pristupovať formálne a striktné prihliadať len na právne rodičovstvo, či existenciu vytvoreného sociálneho vzťahu. Je potrebné hľadať spravodlivú rovnováhu medzi záujmami matky, právneho a biologického otca, ďalších detí právnych rodičov a v neposlednom rade dotknutých maloletých detí.

⁷ Nález Ústavného súdu ČR z 16. mája 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16.

⁸ Rozsudok EŠLP vo veci Görgülü proti Nemecku z 26. februára 2004, sťažnosť č. 74969/01.

⁹ Rozsudok EŠLP vo veci Ahrens proti Nemecku z 22.3.2012, sťažnosť č. 45071/09.

¹⁰ Rozsudok EŠLP vo veci Anayo proti Nemecku z 21.12.2010, sťažnosť č. 20578/07.

Dôležité je uvedomiť si, že úprava styku nemusí a ani automaticky neznamená spochybnenie právneho otcovstva muža, ktorý je zapísaný v rodnom liste dieťaťa a o ktorom možno predpokladať, že sa už stal aj sociálnym rodičom. Napriek tomu v situácii, v ktorej biologický otec prejavuje záujem o svoje deti a zároveň z hľadiska rozhodujúcich kritérií možno vyhodnotiť, že ich vzájomný kontakt bude v najlepšom záujme detí, bolo by v rozpore s čl. 8 Dohovoru, tento kontakt im neumožniť.

=>
BE 2

ODKAZU

Je nepochybné, že slovenská a česká právna úprava sú totožné v tom, že ani v jednom prípade nie je biologický otec aktívne legitimovaný na podanie návrhu na zapretie otcovstva voči právnomu resp. matrikovému otcovi. Ústavný súd ČR v tomto smere konštatuje, že pokiaľ zákon nepriznáva biologickému otcovi aktívnu vecnú legitimáciu, zostáva podstatnou otázkou možnosti kontaktu biologického otca s dieťaťom, ku ktorému sa tento biologický otec hlási. ESLP aj vo vyššie citovaných rozhodnutiach zdôrazňuje, že z čl. 8 Dohovoru vyplýva povinnosť skúmať, či je v najlepšom záujme maloletého dieťaťa umožniť biologickému otcovi založiť k dieťaťu vzťah, a to aj priznaním práva na styk. Ústavný súd ČR konštatoval v intenciách judikatúry ESLP, že biologický otec nemôže byť úplne vylúčený zo života vlastného dieťaťa, ibaže by k tomu existovali dôležité dôvody vyplývajúce z najlepšieho záujmu maloletého dieťaťa.

Vyššie uvedené závery potvrdzuje aj odborná literatúra, ktorá v kontexte obdobnej právnej úpravy ako v Zákone o rodine konštatuje, že „Európsky súd pre ľudské práva (...) posilnil právo biologického otca, keď mu priznal právo na styk aj v situácii, keď otec nemal možnosť si rodinné puto k dieťaťu vytvoriť, hoci mal záujem časť starostlivosti o dieťa prevziať a vytvoriť si citový vzťah k dieťaťu (...) je rozhodujúci záujem biologického otca a to, že dôvody, pre ktoré neprišlo k vytvoreniu rodinného vzťahu biologický otec nemôže ovplyvniť.“¹¹

V zásade možno vychádzať z predpokladu, že je v záujme maloletého dieťaťa úprava aspoň minimálneho kontaktu s biologickým otcom, s ktorým má genetickú väzbu, a teda podobné črty osobnosti. Tento záujem je daný aj potrebou rešpektovania a zachovania práva dieťaťa poznať svoj pôvod a rozvíjať vzťah s biologickým rodičom, pokiaľ tento skutočne od narodenia dieťaťa prejavuje a mieni sa na živote dieťaťa podieľať. Pritom poukazujeme aj na čl. 5 najmä písm. f) a h) Zákona o rodine, ktoré upravujú kritériá pri posudzovaní najlepšieho záujmu dieťaťa, medzi ktoré zaraďuje podmienky na zachovanie identity dieťaťa a na rozvoj schopností a vlôh dieťaťa; ako aj podmienky na vytváranie a rozvoj vzťahových väzieb s obidvomi rodičmi, súrodencami a s inými blízkymi osobami. Obdobné východiská je pritom potrebné aplikovať u biologického otca, ktorého otcovstvo je preukázané, ale aj u toho, ktorého otcovstvo je len predpokladané.¹² Poukazujeme pritom na rôzne alternatívne formy realizácie styku, z ktorých súd môže identifikovať pre konkrétnu situáciu tú najvhodnejšiu (napr. asistovaný styk v prvých fázach realizácie styku, styk prostredníctvom prostriedkov elektronickej komunikácie, riadny osobný kontakt).

Napriek tomu, že sa vyššie uvedené názory môžu javiť ako jednoznačné závery v prospech úpravy styku biologického otca s maloletým dieťaťom, nie je to nevyhnutne tak. Všetky uvádzané predpoklady musia byť podrobne analyzované v kontexte konkrétneho skutkového stavu. Najmä najlepší záujem dieťaťa a hľadanie spravodlivej rovnováhy medzi záujmami všetkých zainteresovaných subjektov sú tými kritériami, ktoré môžu v konečnom dôsledku prevážiť nad ochranou súkromného a rodinného života biologického otca.

¹¹ K tomu porovnaj Westphalová, L. § 927 – Styk dítete s jinými osobami než rodiči. In: Hrušáková, M., Králičková, Z., Westphalová, L. A kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 117

¹² Rozsudok ESLP vo veci Schneider proti Nemecku z 15.9.2011, sťažnosť č. 17080/07.

Vo veci Fröhlich proti Nemecku¹³ mal sťažovateľ intímny vzťah s vydatou ženou. Počas trvania vzťahu žena otehotnela a porodila dieťa. Krátko po pôrode svoj neformálny vzťah ukončili. Matka dieťaťa a jej manžel, právny otec, bránili všetkým snahám sťažovateľa o nadviazanie kontaktu s dieťaťom, či uskutočnenie testu otcovstva. Po štyroch rokoch od narodenia dieťaťa podal sťažovateľ návrh na úpravu styku s dieťaťom, a to aj s poukazom na rozsudok vo veci Anayo proti Nemecku. Súd jeho návrh zamietol s odôvodnením, že otcovstvo sťažovateľa nie je preukázané. Proti rozhodnutiu súdu podal sťažovateľ odvolanie, ktoré oprel najmä o rozsudok vo veci Schneider proti Nemecku a navrhoval úpravu styku raz mesačne formou asistovaného styku. Odvolací súd vypočul biologického otca, matku aj právneho otca. Z týchto výsluchov vyplynulo, že napriek nevere sa vzťah medzi matkou a právnym otcom dieťaťa príchodom nového potomka utužil a tvoria usporiadanú rodinu. Súdu poskytla detailné písomné vyjadrenie aj kolízna opatrovníčka maloletého dieťaťa, psychologička, ktorá uviedla, že styk so sťažovateľom by bol pre blaho dieťaťa v tomto veku škodlivý. Odvolací súd zároveň považoval za nevyhnutné zistiť aj názor samotného dieťaťa, a to napriek nesúhlasu kolíznej opatrovníčky, ktorá tvrdila, že informácie súvisiace s prejednávanou vecou by mohli dieťaťu uškodiť. Súd napriek tomu zisťovanie názoru šesťročného dieťaťa uskutočnil za prítomnosti kolíznej opatrovníčky. Dieťa si bolo vedomé, že jeho rodičia vedú spor so sťažovateľom, ktorý sa s ním chce stretávať, nepoznalo však skutočné dôvody. Dieťa vyjadrilo názor, že ani ono a ani jeho rodičia s týmto stretávaním nesúhlasia. Sťažovateľ požadoval vykonanie znaleckého posudku ohľadom práva styku a vymenovanie nového kolízneho opatrovníka. Zároveň žiadal, aby súd informoval dieťa o jeho návrhu. Dodal, že alternatívne, v prípade zamietnutia odvolania navrhuje, aby súd nariadil rodičom dieťaťa poskytnúť mu správu o vývine dieťaťa a dve aktuálne fotografie každých šesť mesiacov.

Odvolací súd návrhy sťažovateľa zamietol, z dôvodu, že kontakt musí byť za každých okolností v najlepšom záujme dieťaťa, čo v tomto prípade potvrdené nebolo, práve naopak. Už samotné posúdenie predbežnej otázky, či je sťažovateľ biologickým otcom dieťaťa považoval súd za rozporné s najlepším záujmom dieťaťa. Prostredie, v ktorom dieťa žilo možno považovať za usporiadané a emocionálne stabilné, pozostávajúce z otca, matky a ďalších súrodencov. Odvolací súd bol presvedčený, že toto prostredie by bolo zničené, pokiaľ by bolo potvrdené biologické otcovstvo sťažovateľa a upravený jeho styk. Aj zo zisťovania názoru maloletého bolo potvrdené, že vo svojom živote vníma jedného otca a matku, s ktorými má vytvorené pozitívne väzby a nie je žiadnym spôsobom v rodine vyčleňované oproti ostatným súrodencom. Odôvodnenie svojho rozhodnutia oprel odvolací súd o všetky vykonané dôkazy a vyjadrenia kolíznej opatrovníčky, skúsenej psychologičky. Sťažovateľ sa následne obrátil na Federálny ústavný súd, ktorý jeho sťažnosť odmietol ako zjavne neopodstatnenú. Následne sa obrátil na ESLP so sťažnosťou na porušenie čl. 8 Dohovoru v spojení s čl. 6 Dohovoru.

ESLP konštatoval, že odvolací súd bol presvedčený o tom, že potvrdenie biologického otcovstva sťažovateľa proti vôli právnych rodičov by predstavovalo riziko rozpadu ich vzťahu a tým by ohrozilo blaho dieťaťa. Odvolací súd si pritom bol vedomý dôležitosti odpovede na otázku otcovstva, ktorú môže pre dieťa v budúcnosti znamenať aj v kontexte práva dieťaťa poznať svoj pôvod. V súčasnej dobe, šesť ročného dieťaťa, by však konfrontácia s odpoveďou na túto otázku bola v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa. ESLP uzavrel, že odvolací súd nezaložil svoje závery na štandardizovaných argumentoch v prospech sociálnych rodín a svoje rozhodnutie dostatočným spôsobom odôvodnil. Zároveň uviedol, že nenariadenie testu otcovstva nie je v rozpore s právami sťažovateľa, pokiaľ nie sú splnené ďalšie podmienky pre

¹³ Rozsudok ESLP z 26.7.2018, sťažnosť č. 16112/15.

úpravu styku. Z tohto dôvodu ESLP vyhodnotil hmotnoprávne posúdenie aj procesný postup odvolacieho súdu ako racionálny.

ESLP sťažnosť ako zjavne neopodstatnenú odmietol. Opakovane však zdôraznil, že podstatným prvkom v rozhodovaní o úprave styku je posúdenie otázky blaha dieťaťa a jeho najlepšieho záujmu. Až potom ako súd uskutoční relevantné dokazovanie za účelom identifikácie čo je v najlepšom záujme dieťaťa, možno zasiahnuť do práva biologického otca na súkromný a rodinný život a nepriznať mu právo styku s dieťaťom. Respektíve, ako to bolo v tomto prípade, ani nezisťovať, či je skutočne biologickým otcom, keďže už samotné toto zistenie by pravdepodobne malo negatívny vplyv na blaho dieťaťa a stabilitu jeho výchovného prostredia.

Namiesto záveru

Od právneho poriadku nemožno očakávať, že bude pamätať na každú jednu skutkovú situáciu, ktorá môže v živote človeka nastať, práve z tohto dôvodu musia mať orgány aplikujúce právo možnosť rozhodnúť tak, aby neprimeraným spôsobom nezasahovali do základných práv a slobôd. Na základe vyššie uvedenej argumentácie máme za to, že úprava styku biologického otca s dieťaťom by mala byť považovaná za štandardný inštitút rodinného práva.

⇒ BE2
ODKAZ4

Pri rozhodovaní o úprave styku biologického otca s dieťaťom je potrebné identifikovať naplnenie primárnych zákonných predpokladov, medzi ktoré zaraďujeme:

- a) status biologického otca ako blízkej osoby maloletého dieťaťa,
- b) neexistenciu dohody medzi právnymi rodičmi a biologickým otcom o realizácii styku,
- c) skutočnosť, že úprava styku je potrebná v záujme dieťaťa,
- d) skutočnosť, že úpravu styku si vyžadujú pomery v rodine.

Na podklade rozhodovacej praxe ESLP možno konštatovať, že úprava styku dieťaťa s biologickým otcom je v zásade v záujme dieťaťa, pokiaľ nie je preukázaný opak. Napríklad, ak by z vykonaného dokazovania vyplynul negatívny vplyv takéhoto kontaktu na vývin dieťaťa. Z tohto dôvodu považujeme za nevyhnutný v súdnom konaní vykonať dokazovanie nielen výsluchmi účastníkov, ale aj zisťovaním názoru maloletého dieťaťa, ak sú pre tento postup splnené predpoklady a psychologickým posúdením dieťaťa a možných vplyvov úpravy styku na jeho blaho a zdravý vývin.

Medzi sekundárne predpoklady, ktoré by mal súd v konaní o úpravy styku skúmať zaraďujeme to, či je preukázané alebo iba tvrdené, že muž, ktorý navrhuje úpravu styku je biologickým otcom, či sa o dieťa zaujímal pred a po narodení, či majú vytvorený určitý citový vzťah. Zároveň by súd mal skúmať aké sú záujmy ostatných zainteresovaných osôb a aké usporiadanie vzťahov by predstavovalo spravodlivú rovnováhu medzi ich záujmami.

⇒ BE2
ODKAZU

Až po relevantnom vyhodnotení uvedených predpokladov možno dospieť ku konštruktívnemu záveru, či bude úprava styku v najlepšom záujme dieťaťa pri konfrontácii základných práv ostatných subjektov. Článok 8 Dohovoru pritom možno vykladať tak, že kladie členským štátom povinnosť preskúmať, či bude v najlepšom záujme dieťaťa umožniť biologickému otcovi vytvoriť si vzťah s týmto dieťaťom najmä prostredníctvom úpravy styku.

⇒ ODKAZ
(141)

Literatúra

1. BURDA, E. a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Praha: C. H. Beck, 2011. 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
2. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHÁLOVÁ, L. a kol. Občanský zákonník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentár. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1392. ISBN 9788074005039.

3. PAVELKOVÁ, B. Zákon o rodine. Komentár. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, 680 s. ISBN 978-80-8960-372-5.
4. Nález Ústavného súdu ČR z 16. mája 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16.
5. Rozsudok ESLP vo veci Görgülü proti Nemecku z 26. februára 2004, sťažnosť č. 74969/01.
6. Rozsudok ESLP vo veci Anayo proti Nemecku z 21.12.2010, sťažnosť č. 20578/07.
7. Rozsudok ESLP vo veci Schneider proti Nemecku z 15.9.2011, sťažnosť č. 17080/07.
8. Rozsudok ESLP vo veci Ahrens proti Nemecku z 22.3.2012, sťažnosť č. 45071/09.
9. Rozsudok ESLP vo veci Kautzor proti Nemecku z 22. 3. 2012, sťažnosť č. 23338/09.
10. Rozsudok ESLP vo veci Fröhlich proti Nemecku z 26.7.2018, sťažnosť č. 16112/15.
11. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 31. októbra 2017, sp. zn. 6Cdo/224/2016 (R 68/2018).
12. Uznesenie Ústavného súdu SR z 9. júla 2014, sp. zn. II. ÚS 379/2014.